

Ekspertgruppen for fremtidens doktorgradsutdanning
v Elise Naumann

Deres ref: [Deres ref]

Vår ref: hkv

Dato: 19.06.2026

Innspill, fremtidens doktorgradsutdanning

Akademikerne takker for muligheten til å gi innspill til ekspertgruppen som vurderer fremtidens doktorgradsutdanninger. Gjennom våre 13 foreninger representerer vi om lag 300 000 medlemmer, hvorav mange med doktorgrad. Akademikerne støtter i hovedsak innspillene fra UH-sektoren, men vil særlig løfte fram betydningen av doktorgradskompetansen utenfor akademia i vårt innspill til utvalget. Vi vil særlig peke på fire overordnede forhold:

- (1) Før man lander konkrete virkemidler, bør ekspertgruppen vurdere overordnet hvilke behov i samfunn, arbeidsliv og forskning doktorgradsutdanningen, og norske og internasjonale ph.d.-er, skal dekke. Dette er avgjørende for hvordan utfordringene vurderes og tiltakene prioriteres.
- (2) Ekspertgruppen bør omtale viktige drivere som påvirker behovet for ekspertkunnskap. Vi står i en rivende teknologiutvikling samtidig som store samtidige samfunnsutfordringer som klima, konkurransekraft og sikkerhet, skal løses. Mye tyder på at vi vil ha behov for mer ekspertkunnskap og FoU, ikke mindre. Også politiske mål og forpliktelser bør omtales, blant annet uttalt mål om et mer kunnskapsintensivt næringsliv.
- (3) I referansegruppemøtet kom det frem at næringslivet har begrenset forståelse av hvilken verdi ph.d. tilfører sammenliknet med masterkompetanse. Ekspertgruppen bør beskrive kompetanser doktorgradsutdanninger gir utover å gi forskerkompetanse. Metodekunnskap, forskningsdesign og kompleks problemløsning er eksempler på kompetanser som er verdifulle for næringsliv og offentlig sektor. Som informert, kommer det snart en rapport fra Menon om verdien av forskerkompetanse i næringslivet. Vi oversender denne før sommeren.
- (4) Akademikerne mener utdanningene i all hovedsak fungerer godt og tilfører både akademia og resten av arbeidslivet spisskompetanse, forskningserfaring og internasjonale kunnskapsnettverk. Arbeidet med å styrke forskerutdanningene må derfor ta utgangspunkt i å bevare høy akademisk kvalitet. Tettere koblinger til arbeids- og næringsliv må derfor styrke doktorgradsutdanningene uten å svekke det faglige nivået.

Hvilke hovedutfordringer ser dere for nasjonal og internasjonal rekruttering?

Forskerutdanningen har tre hovedformål: å utdanne kandidater som kan drive selvstendig forskning på høyt internasjonalt nivå, å sikre rekruttering av faglig ansatte til universitets- og høyskolesektoren, og å utvikle avansert kompetanse som samfunnet og arbeidslivet trenger.

Ph.d.-utdanningen har lav attraktivitet blant norske kandidater. Et strengere regime for eksportkontroll gjør nasjonal rekruttering ekstra viktig/kritisk, særlig innen Stem-fag. Akademikerne opplever at lønnsstap, begrenset karrieregevinst og sterk konkurranse fra næringslivet på masterkompetanse gjør at få norske søker ph.d.-løp. Disse utfordringene er underbelyst og bør løftes av ekspertgruppen. I tillegg oppfattes ph.d. fortsatt primært som en vei til academia, noe som skaper usikkerhet om karrieremuligheter utenfor sektoren.

Kvalifikasjonsprinsippet er viktig, men krevende i praksis. Lange tilsettingsprosesser gjør at norske kandidater faller fra. Samtidig er det vanskelig å avveie behovet for undervisningskompetanse - særlig på norsk - og langsiktige kompetansebehov mot forskereksperisen i enkeltprosjekter. Ekspertgruppen bør kartlegge hvordan kvalifikasjonsprinsippet praktiseres i dag, og i hvilken grad det ivaretar institusjonenes behov for undervisning og samfunnets behov for nasjonal rekruttering.

Kontakten mellom næringslivet og academia varierer betydelig mellom institusjoner. Gjennomsnittstall gir derfor et misvisende bilde. Utfordringene må analyseres nyansert og gruppa bør beskrive hva som kjennetegner kulturen ved institusjoner som har tett samarbeid med næringslivet.

Mange internasjonale ph.d.-er forlater landet etter endt grad. Det betyr at Norge ikke får full uttelling for investeringene i forskerutdanningen. Kandidatene bidrar med viktig forskning mens de er her og er en del av internasjonale nettverk om de forlater landet, men samfunnsgevinsten blir større om hvis flere blir værende i Norge. Oppholds- og arbeidstillatelse er en kjent barriere. Det bør også vurderes om sikkerhetsklarering kan gjennomføres raskere og mer forutsigbart for å redusere usikkerhet og tap av verdifull kompetanse.

Språkkrav og utilstrekkelig norskopplæring oppleves som en barriere. Dagens politikk rundt språkkrav fremstår som en uheldig mellomløsning, hvor det settes strenge krav til språkkompetanse, uten at språkopplæringen er tilstrekkelig finansiert.

Kjenner dere til eksisterende eller nye tiltak dere mener bør vurderes?

Styrke økonomiske insentiver til å velge doktorgrad. Rapporten bør legge frem et kunnskapsgrunnlag der lønnsforskjeller ved ulike karrierevalg fremgår. Rapporten bør vurdere ulike økonomiske insentiver, for eksempel økt lønn i stipendiatperioden og som postdoktorer, og sletting av studielån under stipendiatperioden for kandidater med studielån i Lånekassen.

Legg bedre til rette for mobilitet og tydelige karriereløp. Akademikernes erfaring er at kandidater oftere velger ph.d. når de ser konkret anvendelse av kompetansen og har kontakt med næringsliv eller offentlig sektor. Karriereveier utenfor academia må synliggjøres, og barrierer for mobilitet må identifiseres og reduseres. Videre bør ekspertgruppen vurdere hvordan samarbeidet med næringslivet kan styrkes, blant annet gjennom å gjøre yrkeserfaring i næringslivet mer meritterende i academia, utvikle næringspostdoktor-ordninger og forbedre nærings-ph.d. (økt fleksibilitet ved sykdom etc, tydelig arbeidsgiveransvar og styrket finansiering og volum). Det bør også vurderes om bedre karriereveiledning kan bidra til økt mobilitet og bedre overgang til arbeidslivet for både studenter og stipendiater.

Endre regelverket. Regelverket tilknyttet arbeidstillatelse som faglært bør mykes opp, slik at forskere som nylig har disputert, har tid og forutsetninger til å finne arbeid. Det bør også vurderes egne regler for en utvidet arbeidssøkerperiode for forskere i rekrutteringsstillinger.

Avklar mål og krav til språk. Dersom det er et politisk mål at internasjonale forskere også skal kunne undervise og publisere på norsk, må språkopplæringen finansieres tilsvarende.

Med vennlig hilsen,
Akademikerne

—

Helge Kvandal
Seniorrådgiver